

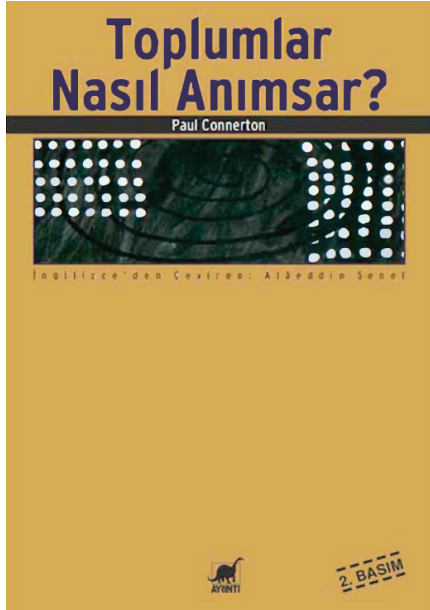
folklor/edebiyat - folklore&literature, 2024; 30(4)-120. Sayı/Issue -Güz/Fall

Kitap Tanıtımı / Book Review

Toplumlar Nasıl Anımsar? Connerton, Paul, İsmail Türkmen (Çev.) Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2019.

ISBN: 9755392454, Sayfa Sayısı: 160.

Zeynel Karacagil*

* Dr., Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Antropoloji Bölümü. Ankara-Türkiye/Ankara University Faculty of Language History and Geography Department of Anthropology. zeynelkaracagil@gmail.com. ORCID ID: 0000-0001-6210-1534

Paul Connerton'ın *Toplumlar Nasıl Anımsar?* adlı eseri, toplumsal hafızanın bireysel hafızadan farklı bir yapıda olduğunu ortaya koyarak toplumların geçmişi nasıl hatırladığını, hafızayı nasıl sürdürdüğünü ve bu sürecin toplumsal yapılar üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu derinlemesine analiz eder. Kitap, toplumsal belleğin anma törenleri, ritüeller ve bedensel pratikler yoluyla nasıl şekillendiğini ve korunduğunu açıklar. Bu eserin ana tezi, bireysel belleğin ötesine geçen bir anlayışla, toplumsal hafızanın kolektif ve ritüellerle beslenen bir yapı olduğu fikrine dayanır. Connerton, toplumsal hafızanın toplumların kimliklerini nasıl koruduğunu ve şekillendirdiğini incelerken, belleğin hem bireyler hem de gruplar üzerindeki etkilerini geniş bir perspektiften ele alır.

Kitabın ilk bölümlerinde Connerton, toplumsal belleğin bireysel hafızadan nasıl ayrıldığını tartışır. Bireylerin hatırladıkları olayların yalnızca kendi yaşadıklarından ibaret olmadığını, bu hatıraların daha geniş bir sosyal bağlamda şekillendiğini savunur. Toplum, bireylere bir hafıza sistemi sunar ve bu sistem içinde bireyler kendi anılarını inşa eder. Bellek, bireylerin zihinsel süreçlerinden daha geniş bir kapsam taşır; toplumsal yapılar, grup dinamikleri ve kültürel normlar, hafızanın aktarımı ve sürekliliği üzerinde belirleyici bir rol oynar. Connerton, toplumsal hafızanın bir grup içinde, bireylerin sadece kendi yaşantılarından değil, aynı zamanda o topluluğun geçmişinden de beslendiğini ifade eder.

Bu bağlamda, toplumsal belleğin, bireyler arası bir iletişim aracı olmaktan daha fazlası olduğunu belirtir. Bellek, toplumun bir arada kalmasına, geçmişin korunmasına ve toplulukların kültürel miraslarının aktarılmasına hizmet eder. Toplumların, geçmişte yaşadıkları olayları hatırlama biçimi, onları sadece bugüne taşımakla kalmaz, aynı zamanda bu olayları güncel toplumsal ve politik yapılar içinde yeniden anlamlandırır. Bu nedenle, Connerton toplumsal hafızayı yalnızca bir hatırlama eylemi olarak değil, aynı zamanda bugünü biçimlendiren bir yapı olarak da tanımlar.

Connerton'ın kitabında toplumsal belleğin sürekliliği ve aktarımı konusundaki en kritik unsurlardan biri, anma törenlerinin rolüdür. Toplumlar, belirli ritüeller ve törenler aracılığıyla geçmişi hatırlar ve bu süreçte toplumsal belleği canlı tutar. Anma törenleri, belirli tarihsel olayların ya da figürlerin hatırlanmasını sağlayan bir araçtır ve bu törenler sayesinde toplum, hem geçmişle bağını korur hem de bu bağı geleceğe taşır. Connerton'a göre, anma törenleri sadece geçmişi hatırlatma amacını gütmmez; aynı zamanda bu geçmişin bugünkü toplumsal yapı üzerindeki etkilerini pekiştirir. Örneğin, ulusal bayramlar, zafer günleri, dini kutlamalar gibi anma etkinlikleri, toplumların kendi kolektif kimliklerini sürekli olarak yeniden üretme süreçleridir.

Bu bağlamda Connerton, anma törenlerinin toplumsal düzeni meşrulaştırma işlevine de dikkat çeker. Anma törenleri, sadece bir olayın hatırlanması değil, aynı zamanda bu olayın bugünkü toplumsal ve siyasal düzene olan etkilerinin de gözler önüne serilmesini sağlar. Bu ritüeller, toplumsal belleğin sürekliliğini sağlarken, aynı zamanda bu belleğin belirli ideolojik ve politik bağlamlar içinde korunmasına da katkı sunar. Connerton, anma törenlerinin toplumların kolektif hafızasında yer etmiş olayları sürekli olarak yeniden

canlandırdığını ve bu süreçte hafızanın sürekli güncellendiğini savunur. Bu açıdan, anma törenleri sadece geçmişin bir tekrarı değil, aynı zamanda bugünün anlamlandırılması sürecidir.

Connerton'ın kitabındaki en ilginç ve özgün bölümlerden biri, toplumsal belleğin bedensel pratikler yoluyla nasıl taşındığını ve sürdürüldüğünü incelemesidir. Bedensel pratikler, bir toplumun bireylerine nasıl hatırlamaları gerektiğini öğreten, zamanla kalıplaşmış davranış biçimleridir. Connerton, bedenün hafızayı taşımada ve aktarmada merkezi bir rol oynadığını savunur. Örneğin, belirli bir toplumda uygulanan dini törenler, halk dansları, askeri yürüyüşler gibi bedensel hareketler, o toplumun kültürel belleğinin önemli bir parçasıdır. Beden, toplumsal belleği taşıyan ve onu geleceğe aktaran bir araç olarak işlev görür.

Bedensel pratikler, sadece bir toplumun ritüellerini sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda bireylerin bu ritüellere katılarak o toplumun bir parçası haline gelmelerini sağlar. Bu süreçte, bedensel hafıza ile toplumsal hafıza arasında bir bağ kurulur. Bireyler, bedenlerinin tekrarladığı hareketlerle geçmişini hatırlar ve bu hatırlama eylemi, bireyin toplumsal kimliğinin bir parçası haline gelir. Connerton, toplumsal belleğin fiziksel olarak nasıl sürdürüldüğünü incelerken, bedenün bu süreçteki önemini vurgular. Bedensel pratikler, toplumsal hafızanın en güçlü ve kalıcı unsurlarından biridir, çünkü yazılı belgeler ya da sözel anlatılar gibi kaybolmaya ya da unutulmaya karşı daha dirençlidir.

Bu bağlamda, Connerton bedensel pratiklerin toplumsal belleğin inşasında ne kadar güçlü bir etken olduğunu vurgular. Beden, hafızayı taşımakla kalmaz; onu sürekli olarak yeniden üretir. Örneğin, bir toplumda nesiller boyu tekrarlanan bir dini tören, bu törene katılan bireylerin bedenleri aracılığıyla sürekli olarak yeniden canlandırılır ve böylece toplumsal bellek canlı tutulur. Bu, toplumsal hafızanın bireysel zihinlerde değil, fiziksel ve ritüel pratikler yoluyla taşındığı ve sürekliliğini koruduğu bir süreçtir.

Connerton, toplumsal bellek ile tarih yazımı arasında önemli bir ayrım yapar. Tarih, olayların belgelenmesi ve objektif bir şekilde yeniden inşasıyla ilgilenirken, toplumsal bellek, bir olayın topluluk tarafından nasıl hatırlandığı ve aktarıldığıyla ilgilidir. Connerton'a göre, toplumsal bellek, tarihsel olayları olduğu gibi yansıtmaz; aksine, bu olayların toplumsal yapıya uygun bir biçimde hatırlanmasını sağlar. Tarihçiler, belgeler ve kanıtlar aracılığıyla bir olayın nesnel gerçekliğini ortaya koymaya çalışırken, toplumsal bellek daha çok bu olayın toplum tarafından nasıl hatırlandığına odaklanır. Bu nedenle, toplumsal bellek ve tarih her zaman örtüşmez.

Connerton, tarihsel olayların toplumsal bellek tarafından yeniden şekillendirildiğini ve bu olayların hatırlanma biçimlerinin, toplumsal yapıların korunması ve meşrulaştırılması amacıyla kullanıldığını savunur. Örneğin, devrimler, savaşlar ya da ulusal bayramlar, toplumsal bellekte belirli bir anlatı doğrultusunda yeniden şekillendirilir ve bu anlatılar, toplumsal düzenin devamını sağlamada kritik bir rol oynar. Bu bağlamda, Connerton, toplumsal belleğin toplulukların kendilerini yeniden inşa etme ve kimliklerini sürdürme süreçlerinde nasıl etkili olduğunu detaylandırır. Tarihin bir belgeleme süreci olarak

işlev görmesine karşın, toplumsal bellek bu belgeleri yorumlayarak, toplumun bugünkü kimliğiyle ilişkilendirir.

Connerton'ın kitabında toplumsal belleğin politik ve sosyal yönleri de önemli bir yer tutar. Bellek, sadece geçmişi hatırlamakla ilgili değil, aynı zamanda bugünkü toplumsal ve politik yapıların korunması ve sürdürülmesiyle de ilgilidir. Toplumsal bellek, siyasal erk için önemli bir araç haline gelir ve belirli olayların nasıl hatırlandığı ya da unutulduğu, iktidar yapılarının devamı için kritik bir strateji olabilir. Connerton, özellikle totaliter rejimlerde, toplumsal belleğin kontrol altına alınmasının toplumsal düzenin devamını sağlamak için önemli bir araç olduğunu belirtir.

Totaliter rejimler, toplumsal belleği kontrol ederek belirli olayların unutulmasını veya yanlış hatırlanmasını sağlayabilir. Bu strateji, toplumsal hafızayı manipüle ederek, toplumun belirli bir ideolojik çerçeve içinde hareket etmesini sağlar. Connerton, belleğin politik bir güç olduğunu ve siyasal yapılar tarafından nasıl şekillendirildiğini ele alırken, toplumsal hafızanın bu süreçteki önemini vurgular. Totaliter rejimler, geçmişin doğru bir şekilde hatırlanmasını engelleyerek, toplumun gelecekteki yönelimini kontrol etmeye çalışır.

Bu bağlamda, Connerton, toplumsal belleğin bireyler üzerindeki etkisini ve politik yapılarla olan ilişkisini derinlemesine analiz eder. Bellek, bireylerin sadece geçmişi hatırlamalarını değil, aynı zamanda bugünkü toplumsal düzenin korunmasına nasıl katkı sunduklarını da belirler. Bu nedenle, toplumsal bellek, sadece geçmişin bir yansıması değil, bugünün ve geleceğin de şekillendiricisi olarak görülmelidir.

Paul Connerton'ın *Toplumlar Nasıl Anımsar?* adlı eseri, toplumsal hafızanın bireysel hafızadan çok daha karmaşık bir yapı olduğunu ortaya koyarken, bu hafızanın ritüeller, bedensel pratikler ve anma törenleri yoluyla nasıl sürdürüldüğünü açık bir şekilde ele alır. Connerton, hafızanın toplumsal yapılarla nasıl iç içe geçtiğini ve bu yapıların korunmasında nasıl etkili olduğunu tartışarak, toplumsal belleğin toplumlar için ne kadar önemli olduğunu gösterir. Bu bağlamda kitap, bellek çalışmalarına katkı sağlayan önemli bir eser olarak öne çıkmaktadır.